

Käteistä kotiin jääville: kotihoidon tuki kolmessa Pohjoismaassa

Jorma Sipilä, Katja Repo & Tapio Rissanen (2010): *Cash-for-Childcare: Consequences for Working Mothers*. Edgar Elgar, Cheltenham 2010. 168 s. ISBN 978-184-980-423-3

Lasten päivähoitoa pidetään yhtenä pohjoismaisen hyvinvointimallin kulmakivenä. Alhainen syntyvyys ja naisten lisääntynyt työssäkäynti ovat lisänneet kiinnostusta pohjoismaisiin päivähoitjärjestelmiin myös muualla Euroopassa. Samaan aikaan Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa on kehitetty monessa mielessä täysin päinvastaista perhepoliittista järjestelmää, kotihoidon tukea. Jorma Sipilän, Katjan Repon ja Tapio Rissanen toimittamassa kirjassa paneudutaan tähän pohjoismaisen perhepolitiikan ehkä vähiten tunnettuun osaan.

Kotihoidon tuella on pisin historia Suomessa, jossa järjestelmä syntyi vuonna 1985 osana laajempaa lastenhoidon uudistusta. Siinä oikeus kotihoidon tukeen luotiin päivähoito-oikeuden rinnalle. Norjassa järjestelmä luotiin vasta 1990-luvun lopulla ja Ruotsissa ensin lyhyeksi aikaa vuonna 1994 sekä uudestaan vuonna 2008. Vaikka järjestelmät näyttävät pääpiirteiltään samanlaisilta, on niiden välillä selkeitä eroja. Suomessa kotihoidon tukea ei voi yhdistää julkisen päivähoiton kanssa, kun taas Ruotsissa kotihoidon tuesta päätetään kunnallisella tasolla.

Kotihoidontukijärjestelmää on

kaikissa Pohjoismaissa perusteltu valinnanvapauden lisäämisellä ja kritisoitu naisten ja miesten eriarvoisuuden vahvistamisesta. Monesta muusta maasta poiketen nähdään Pohjoismaissa valinnanvapauden turvaaminen julkisen vallan tehtävänä.

Julkinen valta onkin, etenkin Suomessa, mukana tukemassa useita eri lastenhoidon muotoja. Tukea on myös perusteltu tasa-arvonäkökulmasta: kotona lapsiaan hoitavia tulee tukea julkisen vallan toimesta siinä missä päivähoitoa käyttäviäkin. Varsin pohjoismainen argumentti tämäkin.

Aivan kuten itse järjestelmissä, on niitä puoltavissa argumenteissakin maakohtaisia eroavaisuuksia (Minna Rantalaihon kirjoittama luku). Etenkin kotihoidontukijärjestelmän perusteleminen pienen, alle kolmivuotiaan lapsen parhaalla vaikuttaa olevan pitkälti suomalainen ilmiö. Itse olisin mieluusti lukenut enemmänkin ajatuksia siitä, miksi näin on. Nyt kysymys kuitataan lähinnä hypoteesilla sosiaalipoliittisista järjestelmistä arvoja ja asenteita muokkaavina.

Toisin kuin takakannen perusteella voisi olettaa, kirjassa ei analysoida kotihoidon tuen vaikutuksia lasten elinoloihin ja kehityk-

seen, muutamia kirjallisuusviitteitä lukuunottamatta. Tämä johtunee siitä, ettei tällaista tutkimusta ole juurikaan tehty. Sosiaalitieteilijöille olisikin haaste empiirisesti analysoida, onko ja missä määrin kotihoidon tuki lisännyt (tai vähentänyt) eriarvoisuutta lasten elinoloissa ja mahdollisuuksissa.

Viitteitä siitä on jo toki olemassa pienten lasten perheiden lisääntyneen köyhyyden muodossa. Ollisi kuitenkin ensiarvoisen tärkeää pyrkiä arvioimaan kotihoitotuki-järjestelmän kausaalinen vaikutus lasten köyhyyteen ja pitempi-aikaiseen menestymiseen (esimerkiksi koulussa). Viimeaikainen, etenkin taloustieteen nobelisti James Heckmanin ajama näkemys laadukkaasta lastenhoidosta ”investointina” ja sosiaalisen periytyvyyden vastavoimana viittaa mahdollisesti suuriinkin vaikutuksiin, kuten kirjoittajatkin huomioivat. Kuten edellä tuli mainittua, samanaikaisesti ajatuksella kotihoidon tärkeydestä pienten lasten kehityksen kannalta on erityisesti Suomessa vankkumaton kannatus myös useiden asiantuntijoiden parissa. On valitettavaa, että eri suomalaisten hoitomuotojen vaikutuksista on niin rajallisesti tietoa.

Tukea on sen sijaan kritisoi-

tu kaikissa maissa pohjoismaisen tasa-arvonäkökulman vastaisena. Tuella paitsi vähennetään naisten työn tarjontaa myös vahvistetaan hoivan sukupuolittuneita käytäntöjä.

Kirjassa tarkastellaankin enemmän kotihoidon tuen merkitystä naisten taloudellisen aktiivisuuden ja pärjäämisen kannalta, jostaan tämäkään aihe ei saa niin paljon sivutilaa kuin mitä kirjan alaotsikko lupaa. Näitä vaikutuksia on tutkittu eniten Norjassa, ja Marit Rønsen ja Ragni Hege Kitterød käyvät ansiokkaasti läpi sen keskeiset johtopäätökset. Norjan kotihoidontukijärjestelmä luotiin 1990-luvun lopulla, ja (norjalaisten kunniaksi) sen vaikutuksia alettiin saman tien systeematteisesti analysoida. Kuten olettaa sopi, vähensi järjestelmä äitien työntarjontaa varsin huomattavasti. Vastaanvanlaisia tuloksia on saatu Suomesta (Tuomas Kososen väitöskirja), mutta nämä julkaisiin vasta, kun kirja on ollut jo painossa. Koska tuen käyttö oli Norjassa yleisempää maahanmuuttajien ja heikommin koulutettujen ja työmarkkinoille alkuaan kiinnittyneiden parissa, herättivät tulokset kritiikkiä järjestelmän mielekkyydestä. Kotihoidontuen käyttö on kuitenkin vähentynyt Norjassa, pitkälti julkisen päivähoiton saatavuuden parannuttua ja sen hinnan laskettua.

Katja Repo tarkastelee kotihoidon tuen merkitystä suomalaisten äitien subjektiivisesta näkökulmasta. Lasten kotihoitoa perustellaan usein kahdella argumentilla: lapsen ja vanhemman (äidin) parhaalla sekä vastalauseena vaatival-

le työelämälle. Edellisessä perustelussa viitataan paitsi omakohtaisiin näkemyksiin ja toiveisiin, niin myös (psykologien tuottamaan) asiantuntijatietoon. Lapsiaan kotona hoitavat vanhemmat (äidit) haluavat myös irtautua hetkeksi työelämän oravanpyörästä, nauttia lapsistaan kun he ovat vielä pieniä ja oppia tuntemaan heidät paremmin; kehityspsykologeihin vedoten tätä pidetään myös lasten parhaana. Kirjan toimittajat kirjoittavat yhdessä Niina Viitasalon kanssa siitä, miten kotihoidon tuen kehittyminen ja suosio voidaan osittain ymmärtää vastauksena nykyisen työelämän alati kasvaville haasteille. Kyseessä ei heidän mukaansa olekaan ainoastaan perinteisten perhearvojen paluu. Lisäksi kotihoidon tukea on ajettu julkisen vallan toimesta, koska se on usein julkista päivähoitoa halvempi vaihtoehto.

Kirjan muissa luvuissa tarkastellaan kotihoidon tuen kehittymistä ja käyttöä Ruotsissa (Anita Nyberg) sekä luodaan katsaus länsimaisiin perhepoliittisiin järjestelmiin sekä kotihoidon tuen ja vastaavien tukimuotojen asemaan niissä (Sheila B. Kameran ja Shirley Gatenio Gabel). Ruotsissa kotihoidontukijärjestelmä luotiin oikeistohallituksen toimesta ensin vuonna 1994 (osana laajempaa perhepoliittista kompromissia, jossa isille varattiin yksi kuu-kausi vanhempainvapaata), mutta demarien palattua valtaan kotihoidontukijärjestelmä haudattiin jo samana vuonna. Tämä osoittaa kotihoidon tuen vahvasti poliittisointuneen luonteen. Kotihoidontukijärjestelmä luotiin uudelleen

vuonna 2008, jälleen kompromissin tuloksena, jossa isien kotiin jäämistä kannustetaan yhä voimakkaammin. Demarit ovat jälleen kerran uhanneet lakkauttaa järjestelmän, jos he pääsevät valtaan. Kotihoidon tukea maksetaan noin kolmannessa ruotsalaisista kunnista, mutta se ei ole saavuttanut valtaisaan suosiota, mahdollisesti ruotsalaisen vanhempainvapaajärjestelmän joustavuudesta johtuen.

Sipilä, Repo ja Rissanen ovat toimittaneet mielenkiintoisen kirjan, joka valottaa kotihoidon tuen historiaa ja taustoja eri Pohjoismaissa. Kotihoidon tuki on monessa mielessä ristiriitainen ja tunteita herättävä perhepolitiikan muoto. Se sopii jokseenkin hankalasti yhteen pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden sukupuolten tasa-arvopyrkimysten kanssa, mutta toisaalta se on varsinkin Suomessa hyvin suosittu. Sen laajentamista puolletaan äitien tekemän hoivatyön huomioimisena ja ”lasten parhaalla”. Samaan aikaan sitä kritisoidaan naisten työllisyyden alentajana usein niidenkin toimesta, jotka yleisesti ottaen suhtautuvat eri tulonsiirtoihin myönteisesti. Kolmesta tarkastellusta maasta on kotihoidon tuki juurtunut syvimmälle Suomen perhepoliittiseen maaperään. Syitä tähän on luultavasti monia. Tulevan tutkimuksen soisi lisäksi jatkavan ja syventävän perhepoliittisten järjestelmien ja sen vaikutusten kartoittamista.

Juho Härkönen